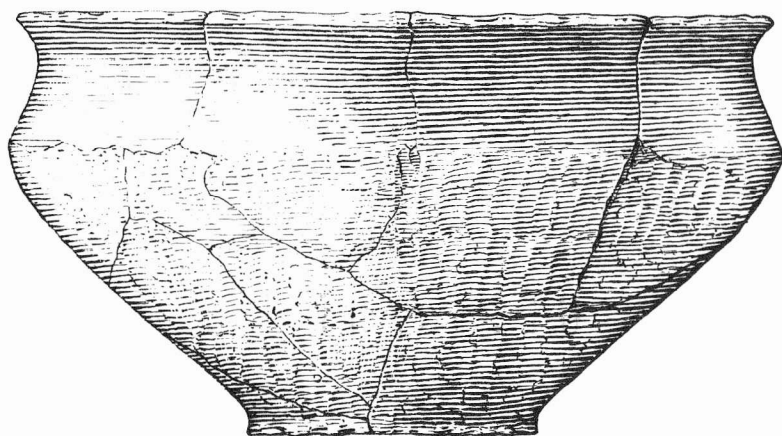

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

1987

BRNO 1990

POČÁTKY SLOVANSKÉHO OSÍDLENÍ NAŠICH ZEMÍ

/Teze doktorské disertace/

Uchazeč: Doc. dr. Zdeněk Klanička, CSc.

Oponenti: Doc. dr. Bořivoj Dostál, CSc.
Akademik Bohuslav Chropovský
Doc. dr. Radomír Pleiner, DrSc.

Obhajoba disertace se konala dne 26.10.1987 v AÚ ČSAV Brno.

V československé archeologii se po druhé světové válce a zejména v období po roce 1948 věnovala počátkům slovanského osídlení velká pozornost, což se projevilo především v práci heuristické. Úspěšně bylo shromážděno značné množství nálezového materiálu, z něhož část se dočkala pokusů o teoretické hodnocení. Hlavní překážkou byl nedostatek hodnověrných dokladů pro časové určení nejstarších projevů historických Slovanů v materiální kultuře, k nimž ve smyslu průkopnické analýzy I. Borkovského patří především keramika pražského typu. Její výskyt byl u nás kladen do poměrně širokého období s krajními datacemi již od 2. a 3. století n.l. a s horní hranicí výskytu v 7. či dokonce až v 8. století.

Velmi rozdílný přístup k osvětlení často diskutovaného vztahu Avarů a Slovanů byl poznamenán pragmatickým pohledem části vědecké fronty v některých zemích, motivovaných romantickými představami o vůdčí politické i kulturní úloze Avarů v osudech střední Evropy 6. - 8. století. To je v rozporu se známými archeologickými doklady, získanými především díky úsilí slovenských badatelů. V těch případech, kdy se slovansko-avarské kontakty posuzovaly bez komplexního využití všech dostupných pramenů, diskuse na toto téma spíše řešení významnějších otázek historického vývoje oddalovaly.

Obsáhlá literatura o Sámově říši stavěla dosud v první řadě na výsledcích analýzy písemných pramenů. Pokud se v souvislosti s některými archeologickými nálezy uvažovalo o spojení s dobou Sámovou, šlo většinou o obecné formulace, nevycházející z podrobných rozborů.

Významný materiál k vývoji v předvelkomoravském období, k němuž postrádáme písemné prameny, byl získán archeologickými výzkumy slovanských opevněných sídlišť. Zde bylo možno nejen sledovat kořeny velkomoravské kultury, ale i politické organizace velkomoravského státního útvaru. Jistý ohruh západních badatelů pokládá v rozporu se znalostí věcí charakteristický projev předvelkomoravské materiální kultury, ostruhy s háčky, za výraz avarské složky i přesto, že nomádi nikdy ostruhy nenosili. Podobná pochybná tvrzení jsou pak podkladem dalekosáhlých konstrukcí o rozhodující roli vnějších podnětů v procesu vzniku a vývoje společenské organizace prvního státu předků Čechů a Slováků - Velké Moravy.

Cílem práce je historická rekonstrukce hlavních chronologických i společenských podmínek, v nichž se odehrával proces zaujetí našich zemí prvními slovanskými osadníky. V širších souvislostech ekonomických, kulturních a mocenských poměrů zemí střední a východní Evropy se ukázalo potřebné objasnění vývoje slovanského osídlení našich zemí v 6. - 8. století, tedy v období, na jehož závěru se společensko-ekonomické podmínky natolik stabilizovaly, že daly vzniknout prvnímu státnímu útvaru na našem území. Základním předpokladem nezbytného zpřesnění našeho pohledu je otázka odůvodněného datování archeologických nálezů, hlavního historického pramene poznání daného období. Práce je proto kriticky zaměřena na řešení problémů chronologie materiální kultury. To je prostředkem k řešení hlavního cíle, jímž je postižení vývojových tendencí ve slovanské společnosti 6. - 8. století a příčin i podmínek vzniku Velké Moravy.

Metoda zpracování klade hlavní důraz na podrobnou kritickou analýzu vypovídající schopnosti archeologických pramenů. Jednotlivé prvky materiální kultury jsou v první řadě klasifikovány, a to zejména z hlediska funkčního, chronologického a provenienčního. Údaje o časovém zařazení nálezů se v práci ověřují srovnávací metodou i metodou formálně typologickou. Analogické celky, datované v různých částech Evropy i Asie mincemi a dalšími objektivními chronologickými prostředky, umožnily provedení synchronizace s našimi nálezy. Toto datování nemůže vycházet z náhodně získaných období, nebo pouze z typologie, ale jen z těch jevů, jejichž obecnou platnost potvrzuje opakovaný výskyt. Kartografické zpracování, zejména

při větším množství získaných údajů na širokém teritoriu, přináší přesvědčivé argumenty na podporu některých pozorování. Byly použity statistické metody v úsporném grafickém vyjádření těch skutečností, které by si při tradičním způsobu presentace vyžádaly značně větší rozsah podávaných informací.

Počátky slovanského osídlení našich zemí a historii slovanské kultury, její specifičnost, chápeme nikoliv jako projev výlučnosti, nýbrž jako zvláštní formu obecného, universálního vývoje. Na četných příkladech akcentuje se v práci jednotnost světové kultury, do jejíž pokladnice jednotlivé etnické celky přispívají svým dílem. Způsob života každé dílčí jednotky přitom vždy odráží potřeby daného společenství, proto označování některých kultur znamením primitivnosti je zcela subjektivní.

M o ž n o s t i d a t o v á n í nejstaršího slovanského osídlení našich zemí jsou velmi omezené. V bezpečně datovaných a etnicky jednoznačně určených archeologických nálezech bylo možno slovanskou kulturu dosud jen obtížně zachytit. S ohledem na specifické vlastnosti historických pramenů hmotného charakteru je v tomto případě na místě připomenout pozorování sovětské badatelky S. A. Pletněvové, která dospěla k závěru, že historicky přesně doložené přesuny obyvatelstva v jihoruské stepní a lesostepní oblasti období 8. - 14. století n.l. se v dochovaném archeologickém materiálu projevují dodatečně, se značným zpožděním, v některých případech až po několika generacích. Tento jev je vysvětlován přechodným obdobím určité hospodářské a kulturní konsolidace společnosti, k němuž dochází po zaujetí nových sídel; z uvedeného období se památky zachovávají jen v menší míře.

Žárový pohřební ritus, vlastní všem slovanským kmenům v době počátků jejich kultur, představuje další výrazné ovlivnění skladby archeologických pramenů. Až do přechodu ke kostrovému pohřbívání máme ve slovanských hrobech k dispozici kromě urny jen nepatrné zbytky pohřební hranice, v níž se jen zřídka zachovávají s popelem pozůstatky dalších předmětů.

Keramika tedy pro svoji početnost představuje základní prostředek rekonstrukce historických událostí. Čistě typologická metoda jejího studia nepřináší ovšem žádoucí výsledky, neboť ne vždy jsou technologicky vyspělejší kusy také v rámci daného období mladší a naopak primitivnější nádoby nepatří vždy jen do starších vývojových fází. S podobnými problémy se setkáváme u některých typů keramiky i pokud se týká jejího spojování pouze s určitým etnikem, či fabrikační oblastí.

Ručně lepená keramika z období, kdy Slované vstupují pod svým jménem do evropských dějin, se představuje řadou různých forem, z nichž jen některé jsou relativně citlivější na datování. Výzdoba ručně lepené keramiky často napodobuje zboží vyráběné s použitím kruhu, především pokud se týká vlnic, které jsou zde vyrývány do povrchu stojící nádoby. Z hlediska etnicity zřejmě ručně lepené nádoby nebyly výrazně omezeny, používaly je kmeny slovanské, germánské i kočovnické stepního pásma. Jde o produkt společnosti, která je v pohybu, jsou to výrobky lidu, u něhož se ve větší míře nerozvinula v určitém přechodném období dělba práce.

Keramika pražského typu má co do možností etnického určení i chronologického zařazení v rámci ručně lepené keramiky výjimečné postavení. Je charakteristickým prvkem slovanské kultury, omezeným na její nejstarší fázi, tedy do období od 1. poloviny 6. století až k polovině 7. století.

Obtáčená keramika v uvedených časových předělech dosud doložena není, nejstarší její doklady u nás známe až od 2. poloviny 7. století. Příklady uváděné jihoslovanskými badateli však hovoří přinejmenším o současnosti lepené a obtáčené keramiky již pro nejstarší období slovanského osídlení.

Zbraně a ozdoby sice patří k těm předmětům, které lze relativně dobře datovat, neboť je možno vycházet z jejich četných analogií v oblastech, kde se do hrobů přidávaly mince či jiné dobře datovatelné předměty, v žárových hrobech se však podobné doklady většinou nevyskytují, jsou vázány především na kostrové pohřbívání. Také ze sídlišť pocházejí zbraně a ozdoby jen výjimečně, ať se jedná o vesnice slovanské, germánské nebo jiné.

Č a s n ě s l o v a n s k é osídlení našich zemí, jeho počátky, nalezly určitý odraz především v dílech evropských autorů 6. století, Jordana, Prokopia a dalších. Z jejich zápisů vysvítá, že ještě před polovinou 6. století se rozsáhlá území střední Evropy zejména oblast severně dunajských břehů, ohraničená na východě Dněstem a na západě Vislou, stala domovem početných slovanských kmenů. Předchozí vývoj ovšem jen z písemných zpráv rekonstruovat nelze.

Archeologické prameny naznačují, že významnou roli v procesu slovanské etnogeneze sehrála ve staletích kolem zlomu letopočtu především kultura zarubyněcká a svým způsobem i kultura przeworská. Přes nespornou existenci germánských elementů například zjišťujeme v przeworských památkách mimo jiné i předobrazy keramiky pražského typu. Uvědomujeme si však, že proces vzniku nejstarších kultur historických Slovanů byl velmi složitý a plný dosud nepostřehnutých rozporů, takže žádná ze známých kultur doby římské nemůže být sama o sobě pokládána za základ, z něhož kultury historických Slovanů vznikly. Do jisté míry výjimečný je obraz rozšíření przeworsko-zarubyněckého komplexu, jak se zformoval již ve 2. století před n.l.

/obr. 4 předložené práce/. Odtud by bylo možno jít i hlouběji do minulosti, to však možnosti a potřeby řešení tématu naší práce přesahuje. Dosud získané materiály ukazují, že Praslované se rozvíjeli patrně již od počátku 1. tisíciletí před naším letopočtem v sousedství Baltů, sídlících severně jejich oblasti rozšíření, Germánů na západě a íránských Skyto-Sarmatů na východě, chráněni od jihu pásmem Karpat. Nejnovější výzkumy přinesly některé argumenty ve prospěch posunu západní hranice původního rozšíření a pronikání Praslovanů až k Odře.

Kartografické zpracování /obr. 11 předložené práce/ výskytu základních známých prvků nejstarší kultury historických Slovanů - žárových hrobů s keramikou pražského typu a zahloubených obydlí s pecí v rohu ukazuje, že uvedené nálezy se objevují jako výraz první vlny slovanských osídlenců v pásmu od Labskosálského meziříčí přes střední Čechy, jižní Moravu a jihozápadní Slovensko až do Žitomírské oblasti USSR. Zprávy Prokopiovy a skutečnost, že okruh výskytu slovanských žárových hrobů s keramikou pražského typu na jižní Moravě a v Podunajské nížině s nevelkými výjimkami respektuje území s kostrovými hroby langobardského období naznačují, že nejpozději ve třicátých letech šestého století dochází z důvodů dosud přesně neobjasněných k odstředivému pohybu obyvatelstva z území někdejší przeworské kultury. V té době jsou první slovanskou vlnou osídleny na našem území severozápadní Čechy, Pražská plošina a Kolínsko s určitými zbytky germánského obyvatelstva, pak Brněnsko a Dolnomoravský úval. Nelze vyloučit, že u severních okrajů Podunajské nížiny se Slované objevili již v předěšlém období. Východním směrem pronikají kmeny s keramikou pražského typu na území, sevřené od severu baltskými skupinami, z jihu pak potomky lidu s černjachovskou kulturou. Západní proud v té době osídluje meziříčí Labe a Sály, uvolněné pádem Durynské říše.

Vlastní proces usazení Slovanů u nás, konkrétní formy oněch obrovských pohybů lidských mas, k nimž jen stěží najdeme v historii období a zejména vztah k předchozímu obyvatelstvu germánskému, to jsou otevřené otázky, které dosud osvětlit nedokážeme. Nepodařilo se například získat přesvědčivé doklady širších kontaktů slovanských se starším osídlením. Příchozí Slované však zcela prokazatelně obsazují v první řadě příhodné oblasti s nejúrodnější půdou, tedy území nejvhodnější k osídlení. Lze to pokládat za příznak určité hegemonie slovanských kmenů v politickém spektru tehdejší střední Evropy.

S l o v a n s k o - a v a r s k é k o n t a k t y se datují přibližně od počátku šedesátých let 6. století, kdy příslušníci avarského kmenového svazu zaútočili na Franskou říši, zřejmě přes území slovanské. Je vskutku udivující, jak málo se ve druhé polovině 6. století v souvislosti s Avary změnil archeologický obraz střední Evropy. Neznáme ještě na našem území takové památky, které by mohly souviset s prvním stoletím avarského pobytu.

Po odchodu Langobardů a zbytků ostatních germánských kmenů do severní Itálie v r. 568 připadla jimi ovládaná území Avarům. Jednalo se pravděpodobně také o části jižní a jihozápadní Moravy s přilehlými Dolními Rakousy. Kostrová pohřebiště s nálezy litých bronzových okras ani v 7. - 8. století nezasahují na levý břeh dolního toku Moravy, Dyje a Svatky. K avarskému kmenovému svazu patřila pravděpodobně část Podunajské nížiny na jihozápadním Slovensku a menší území v jižní části východního Slovenska. Archeologické nálezy ukazují, že rozdělení sfér vlivu /obr. 12 předložené práce/ bylo jak se strany avarského kmenového svazu, tak také svobodnými slovanskými kmeny plně respektováno. Tato skutečnost nám zabraňuje akcentovat nerovnoprávnost vzájemných vztahů Avarů a Slovanů.

Etnicky pestrý avarský svaz, jehož součástí vedle kočovníků východního původu byli Germáni a Slované, patrně v našich nejstarších dějinách neměl takový význam, jaký mu býval někdy tendenčně prisuzován na základě nekriticky přijímaných písemných zpráv, které se pravděpodobně týkají pouze určité části obyvatelstva, usazeného v bezprostředním dosahu avarského vlivu. Diskuse o úrovni vzájemných vztahů avarského svazu a svobodných slovanských kmenů nemohou vycházet z romantických či dokonce šovinisticky laděných představ o nadřazenosti některých národů, ale je třeba se důsledně opírat o analýzu známých pramenů. Na druhé straně však musíme zaznamenat i přínos Avarů evropské materiální kultuře. Zprostředkovali například předání technicky dokonalých íránských šavlí, nebo dálnévýchodních třmenů, podobně je tomu patrně i s koncepcí íránské těžké jízdy.

S á m o v a ř í š e , výsledek slovanského povstání proti Avarům, je především dokladem výrazného poklesu politického vlivu avarského svazu od dvacátých let 7. století. Také v tomto případě se zřejmě jednalo o kmenový svaz, k jehož složení však postrádáme potřebné údaje. Tak je tomu i s lokalizací a územním rozsahem tohoto politického útvaru. V kronice t. zv. Fredegara se uvádí, že vévoda polabských Srbů Dervan zbavil své území vlivu království Franků a přešel pod svrchovanost Sáma. V souvislosti se Sámovou říší se zde dále připomíná centrum Vogastisburc.

Celkovou politickou situaci Podunají v první polovině 7. století máme možnost rekonstruo-

vat na základě kartografického zpracování archeologických nálezů /obr. 66 předložené práce/. Ukazuje se, že k protiavarskému povstání mohlo dojít především v západní části centrální oblasti karpatské kotliny, na jihozápadním Slovensku, v dolním Pomoraví i jinde. Útok franských vojsk na Vogastisburc byl však pravděpodobně veden nikoliv do uvedených oblastí, ale přes Dervanovo Srbsko na území, kde slovanská hradiska v první polovině 7. století známe, tedy v širokém pásmu od Lužice až po západní Ukrajinu, severně od Krkonoš, Jeseníků a Beskyd. Na našem území jsou slovanská opevněná sídliště doložena archeologickými nálezy až v období následujícím.

Konkrétní archeologický materiál, který bychom mohli spojovat s existencí Sámovy říše, tedy nálezy z první poloviny 7. století, dosud u nás k dispozici nemáme. Lze však předpokládat, že některá časně slovanská sídliště s nejstaršími typy obtáčené zdobené keramiky by mohla se sledovaným obdobím souviset. Složitá situace je také na pohřebištích, kde se typické předměty první poloviny 7. století, známé například z okruhu alamanského či franckého, zatím ve větší míře nepodařilo z náleзовého spektra vyčlenit.

T. zv. d r u h á a v a r s k á v l n a, předpokládaná zejména maďarskými badateli, se prakticky neodrazila v písemných zprávách současných autorů a pokládáme ji za neprokázanou. Nesporné však je, že v osmdesátých letech 7. století dochází ve střední a východní Evropě k výrazným změnám. V jihu ruských stepích i u nás se v té době teaurují obrovské částky ve zlatě a stříbře, ukládané ve formě pokladů do země. Zároveň se objevuje horizont bojovníckých hrobů s pásovými plechovými okrasami, v jejichž výbavě se vyskytují východní šavle, reflexní luky a další předměty orientálního původu. Díky nálezům mincí, pocházejících převážně z Byzance, můžeme horizont chronologicky přesně určit. Z našeho území sem patří především nálezy z některých hrobů na pohřebišti Želovce a poklad ze Zemianského Vrbovku. Bouřlivé období neklidu, spojené s velkými přesuny obyvatelstva, trvá asi do dvacátých let 8. století.

P ř e d v e l k o m o r a v s k ý m i p a m á t k a m i rozumíme produkty slovanského prostředí, kulturně i teritoriálně předcházejícího Velké Moravě. V 8. století totiž dochází k výraznému rozmachu u slovanských kmenů, usazených po obou březích středního a dolního toku Moravy, jakož i na jihozápadním Slovensku, tedy v budoucí centrální oblasti Velké Moravy.

V Podunajské nížině zasahují na naše území slovansko-avarské kostrové hroby, jejichž těžiště je na území Maďarska. Materiální kultura tohoto okruhu obsahuje řadu slovanských prvků - keramiku, šperk atd. Některými projevy navazuje na antické tradice, ukazují se zde podněty z kulturních center orientálních. Nejvýraznější je však pečet vkusu byzantského, což spolu s některými nálezy z východního Středomoří umožnilo autorovi vyslovit domněnku o levantických kořenech lité bronzové industrie. S charakteristickými ozdobami opasků, s litými bronzami, se setkáváme i v předvelkomoravském prostředí, dokonce na slovanských hradištích máme četné doklady jejich místní výroby. Na druhé straně mezi slovansko-avarským okruhem a slovanskými lokalitami předvelkomoravského období jsou i některé výrazné rozdíly. Důležitým rysem je způsob pohřbívání. U Slovanů severně od avarského kmenového svazu v průběhu 8. století ještě převažovalo pohřbívání žárové, i když dokladů není mnoho. Dalším prvkem je odlišná válečná taktika, jejímž projevem jsou ostruhy s háčky, které k výstroji slovansko-avarských vojenských družin nepatřily, naopak v předvelkomoravském prostředí se vyskytují často. Kořistnické základy nomádského způsobu života stojí v ostrém protikladu ke stále zdokonalovanému hospodářství slovanských oblastí. Společenská organizace slovanských kmenů velmi záhy vede k budování hradišť, které na území avarského svazu neznáme.

Uvedené příklady naznačují, že vývoj v Podunajské nížině a v předvelkomoravském prostředí šel během 8. století odlišnými cestami. Nikoliv náhodou směřoval na jedné straně k vytvoření prvního státního útvaru na území západních Slovanů, prvního společného státu předků Čechů a Slováků, na druhé straně pak byl poznamenán postupným úpadkem avarského svazu a uzavřen jeho úplným zničením na konci 8. století. Stanovení všech příčin a podmínek, které měly vliv na tak rozdílný postup historického vývoje, patří bezesporu k důležitým úkolům naší archeologie.

Pro osvětlení osudů slovanského obyvatelstva našich zemí v předvelkomoravském období, od 2. poloviny 7. století, nelze použít téměř žádné hodnověrné písemné zprávy a je nutno vycházet z materiálů archeologických. Naštěstí v tomto směru máme dnes k dispozici náleзовý materiál, o němž - zejména pokud se týká kvantitativních měřítek - předcházející generace badatelů mohly jen snít. Přispěly k tomu zejména rozsáhlé archeologické výzkumy na jižní Moravě a jihozápadním Slovensku, ale i v Čechách a také ve východoslovenském kraji.

Ve srovnání s předcházejícím vývojem můžeme v 8. století konstatovat postupný růst osídlení, jeho hustoty i celkové struktury sídlišť. Dále se rozvíjí především původní regiony, zaujaté prvními osadníky v 6. století. Růst obyvatelstva současně vede k osídlování nových

celků, zřejmě cestou vnitřní kolonizace, protože velké stěhování slovanských kmenů bylo nejpozději ve dvacátých letech 8. století ukončeno.

Vesnická sídliště jsou v průběhu 8. století poznamenána změnami v ekonomice, které našly svůj odraz například v postupně se měnící skladbě nalezených zvířecích kostí. Na některých sídlištích se více začíná uplatňovat ve stravě vedle vepřového a drůbeže maso hovězí, což lze pokládat za jeden z vnějších projevů hlubších přeměn v souvislosti s přechodem k intenzívnějšímu hospodářství. Pokud můžeme soudit z některých vzácně realizovaných pozorování, zachovávaly se na sídlištích 8. století základní prvky téže sociální struktury, jaká existovala v počáteční fázi slovanského osídlení. Velikost obydlí zůstává v podstatě nezměněna, rovněž konstrukce chat a také jejich uspořádání na sídlišti nedoznalo výrazných proměn. Předpokládá se prohlubování majetkové diference, dokladů je ovšem málo. Skutečnost, že například obilnice se v předvelkomoravském období ještě nezahluhovaly pod podlahy jednotlivých období, ale byly na volném prostranství mezi domy, naznačuje, že i v životě slovanské vesnice došlo k výrazným sociálně-ekonomickým přeměnám až na konci 8. či na začátku 9. století.

S h r n u t í v ý s l e d k ů přináší nové argumenty pro lokalizaci sídel Praslovanů na západě až k Odře, jak vyplývá z kartografického zpracování žárových hrobů s keramikou pražského typu i z pozdějšího vývoje slovanské společnosti na základě analýzy opevněných sídlišť. Ze srovnání historických a archeologických pramenů vplynuly závěry k datování počátků slovanského osídlení našich zemí do 1. poloviny 6. století. Umístění prvních slovanských sídlišť v prostředí klimaticky nejvýhodnějším zároveň s dodržováním hranic mezi avarským kmenovým svazem a slovanskými kmeny zdůrazňuje pochybnosti o domnělé hegemonii Avarů v 6. - 8. století. Naopak vývoj Slovanů a avarského svazu měl odlišný charakter, zejména ve sféře ekonomicko-sociální. Zatímco avarský svaz byl koncem 8. století po dlouhém období úpadku zničen, dynamický vývoj v prostředí svobodných slovanských kmenů s odlišným způsobem hospodářství a společenské organizace vedl k vytvoření předpokladů vzniku prvního státního útvaru - Velké Moravy.

V budoucnu však bude třeba výrazněji orientovat naše úsilí k řešení aktuálních otázek v souladu se společenskou objednávkou. Jakkoliv došlo v poslední době k podstatnému kvantitativnímu nárůstu archeologických pramenů, týkajících se nejstaršího slovanského osídlení, jejich výpočítací možnost se podstatně nezvýšila. Pro řešení některých historických otázek potřebné materiály stále postrádáme. Budoucí archeologická heuristika se bude muset oprotit především od náhodného výběru zkoumaných lokalit. Přirozeně je nutno zachraňovat ohrožené památky, které mnohdy přinášejí velmi pozoruhodné poznatky. Důsledněji však budeme muset za širokého použití přírodovědných metod věnovat pozornost regionům, komplexům úplných a velmi pečlivě zkoumaných sídlišť, spojených s odpovídajícími pohřebišti. Jejich hodnocení pak bude možno provést jen na základě co nejširšího analogického materiálu, jenž umožní zachytit prostřednictvím odůvodněně určených chronologických fází ve zjištěných sídelních strukturách všechny hlavní tendence ekonomicko-sociálního rozvoje nejstarších Slovanů.

Publikaci "Počátky slovanského osídlení našich zemí" vydalo nakl. Academia r. 1986.

Die Anfänge der slawischen Besiedlung unserer Länder.

Die älteste glaubwürdige Hinterlassenschaft der slawischen Vorfahren der Tschechen und der Slowaken ist auf dem Gebiet der Tschechoslowakei die Kultur des Prager Types, zu deren Hauptzügen die Erdhütte /Semljanka/ rechteckigen Grundrisses, der Brandbestattungsritus und Gefäße charakteristischer Formen, mit dem Umbruch im oberen Drittel der Höhe, gehören. Die schwerwiegendste Frage ist das Problem des Ursprunges dieser Kultur, ihrer Entstehung und Datierung. Brandgräber mit Keramik des Prager Types erscheinen in Räumen mit dem Vorkommen von Schwarzerdeböden auf dem westlichen, südlichen und östlichen Rand des ehemaligen Gebietes mit der Przeworsk Kultur. Im Hinblick auf die bisher geringe Überzeugungskraft der archäologischen Methoden bei der Datierung der Kultur des Prager Types ist es notwendig aus den schriftlichen Quellen hervorzugehen, aus denen zu ersehen ist, dass die Träger der Kultur des Prager Types in den angeführten Räumen im Verlauf der ersten Hälfte des 6. Jahrhunderts ansässig wurden. Bis zur Ankunft der Slawen wohnten hier germanische Stämme, überzeugende Belege ihrer Kontakte mit den Slawen gelang es bisher nicht zu gewinnen. Die ankommenden Slawen besetzten beweisbar ein zur Besiedlung klimatisch sowie auch anders günstiges Gebiet, was sich als Anzeichen ihrer Hegemonie im politischen Spektrum des damaligen Mitteleuropas ansehen lässt.

Awarische Hinterlassenschaften aus dem 6. Jahrhundert kennen wir bei uns bisher nicht ver-

lässlich. Grosse slawisch-awarische Gräberfelder sind in der Südslowakei erst seit der zweiten Hälfte des 7. Jahrhunderts bekannt. Sofern es die Problematik des Samo-Reiches betrifft, das in schriftlichen Quellen erwähnt wird, lassen sich bislang auf dem Gebiet der ČSSR im archäologischen Material keine solche Denkmäler ausgliedern, die es möglich wäre mit diesem politischen Gebilde in Zusammenhang zu bringen. Aus der Gesamtsituation geht hervor, dass die Vorfahren der Tschechen und der Slowaken Bestandteil des Samo-Reiches sein konnten, dessen wirtschaftliche und politische Basis vermutlich mit der Zone kleiner Burgwälle des Typus Chotomel - Tornow auf dem Gebiet der Wenden zusammenhängt.

Die archäologischen Befunde erweisen, dass es nach der Mitte des 7. Jahrhunderts auf unserem Gebiet zu einer Beschleunigung der ökonomisch-sozialen Entwicklung, besonders im Raume Südmährens und der Westslowakei, kommt. Das Gebiet dieser Slawen unterschied sich vom awarischen Stammesverband nicht nur durch den Bestattungsritus, aber vor allem durch die Dynamik der gesellschaftlichen Entwicklung. Die Entfaltung der Produktion hatte auch Veränderungen in der Struktur der Gesellschaft zufolge. Gleichzeitig mit den neuen landwirtschaftlichen Siedlungen entstehen vermutlich im 8. Jahrhundert bei uns die ersten befestigten Siedlungen, Zentren der spezialisierten Erzeugung sowie des Fernhandels. Die Entdeckungen von Goldschmiedewerkstätten aus dem 8. Jahrhundert zeugen von den tiefen Wurzeln der grossmährischen Goldschmiedekunst.

Die Burgwälle des vorgrossmährischen Zeitabschnittes waren nicht nur ökonomische Zentren, sondern auch Zentren der politischen Macht. Zur Ausrüstung der slawischen Krieger gehörten besonders die charakteristischen Hakensporen, die man im awarischen Milieu nicht verwendete. Es ist kein Zufall, dass die Entwicklung der slawischen Stämme auf dem Gebiet der ČSSR im 6. - 8. Jahrhundert in der Entstehung des ersten Staates der Vorfahren der Tschechen und der Slowaken - in Grossmähren mündete.

Die Publikation "Die Anfänge der slawischen Besiedlung unserer Länder" erschien im Verlag Academia im Jahre 1986.

PŘEHLED VÝZKUMŮ 1987

Vydává: Archeologický ústav ČSAV v Brně,
sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor: akademik Josef Poulík
Redaktoři: Dr. Z. Himmelová, Dr. J. Stuchlíková,
Dr. J. Unger
Překlady: Dr. R. Tichý, E. Tichá
Grafická úprava: L. Trávníčková
Na titulním listě: nádoba únětické kultury z Újezda u Brna
Tisk: **PENTA**
Evidenční číslo: ÚVTEI - 73332
Vydáno jako rukopis: 450 kusů - neprodejně